

מהגבחה, שהגבחה קונה בכל מקום.

ומפרשין: מאי קאמר תנא קמא כשאמר "הגביהו", כי לא ביאר מי הגביה למי? ומה ענה אותו רבי שמעון, שהרי לפי פשוטו נראה שרבי שמעון אמר כדברי תנא קמא?

הכי קאמר תנא קמא:

אם הגביהו העבד לרבו (16) — קנאו שהרי שימשו; אבל אם הגביה רבו לו, לא קנאו, משום דלא שייכא הגבחה כי אם במטלטלין, שאין דרך להגביה בני אדם.

ועל כך אמר רבי שמעון לחלוק:

לא תהא חזקה של הנעיל הלביש הרחיץ והפשיט גדולה מהגבחה שמגביה האדון את עבדו, שהגבחה הרי חמורה היא, שהיא קונה — את המטלטלין — בכל מקום אפילו ברשות המוכר, ואילו משיכה אינה קונה שם; ואף את העבד קונה האדון בהגבחה. (17)

אמר רבי ירמיה ביראה (18) אמר רב יהודה:

האי מאן דשרא ליפתא בי פילי דארעא דגר, [הזורע לפת בנקעי שדה של גר] ולא כיסה אותם בעפר כדרך הזורעים, ואף שגדל הלפת ונשרש לאחר זמן בקרקע, לא הוי חזקה!

קנה; ודוקא הציע, שהיא סוף הזמנתן לשכיבה, דומיא דהולכת כליו לבית המרחץ שהיא סוף הזמנתן לתשמיש, אבל הניחן שם ולא הציען, לא קנה, שאין זו סוף הזמנתן לשכיבה.

16. כתב הרשב"ם: כגון שהיה האדון צריך להגבחה זו, כגון להעלותו למטתו, שהרי שימש לרבו שנסמך עליו, והיינו דומיא דהציע בנכסי הגר, דכיון שנסמך ונשען בשכיבתו על הקרקע קנאה.

17. לשון הרשב"ם הוא: "שהרי הגבחה חמורה היא, דקונה אפילו ברשות מוכר, מה שאין כן במשיכה ומסירה, וגם קונה ברשות הרבים ובסימטא", ומשמע מלשונו, שאין משיכה לסימטא קונה, וראה לקמן פד ב "משיכה קונה בסימטא", וצריך תלמוד.

18. בגיטין לד א פירש רש"י "כך שמו", ובמגילה ד א פירש "דמן בירי".

הקונה את הקרקע הנקנה, [והוכיח שם, דאי אפשר לפרש את הבריייתא שהלבישו הרב לעבד]; וכי תימא הכא במאי עסקינן בשחציע מצעות והיסב עליהן דומיא ד"הלבישו העבד לרב", שתי תשובות בדבר: חדא, דרב ששת לא קאמר "והיסב עליהן", ולא קא קפיד אלא אהצעת מצעות ותו לא; ועוד, אפילו היסב עליהן לא דמי ל"הלבישו העבד לרב", דאילו גבי "הלבישו" אהני עבדא לאלבושיה לרב, ואילו גבי המציע מצעות בנכסי הגר, לא אהני קרקע הגר בהצעת המצעות תחת המחזיק, אלא המחזיק בא ומיסב או שוכב עליהן, וקרקע הזמנה בעלמא קא עבדא.

אלא דוקייתא דרב ששת מהכא: "או שהולך כליו אחריו לבית המרחץ", דאלמא, כיון דאטעניה בכליו ואזמניהו ניהליה לצורך תשמישו בבית המרחץ, קנה, הכא נמי כיון דאטעניה לקרקע הגר במצעותיו, והזמין שם לשכיבה, שהרי הציען שם, נמצא שהזמנתן לשכב עליהן על ידי הקרקע היא באה, שאי אפשר להצעת המצעות אלא בקרקע, ולפיכך

ומפרשינן: מאי טעמא?

כי בעידנא דשדא לליפתא לא הוי שבחא, ואילו השתא דקא שבח, ממילא קא שבח [בשעה ששם את הלפתות הרי לא עשה שום שבח בקרקע, ולאחר זמן ששבחה הקרקע, הרי ממילא השבחה].⁽¹⁾

אמר שמואל:

האי מאן דפשח דיקלא [נוטל ענפים מן של הדקל]:⁽²⁾

אם עשה כן אדעתא דדיקלא [כדי שיגדל הדקל, שהפשיחה לדקל כזימור בכרם] — קני את הדקל.

אבל אם עשה כן אדעתא דחיותא [על דעת בהמותיו] כדי להאכילם את הענפים, לא קני.⁽³⁾

היכי דמי, כלומר, מנין יכולים אנו לדעת למה היתה כוונתו, שלא יטען ויאמר "נתכוונתי אדעתא דדיקלא"?

אם שקל מוחאי גיסא ומחאי גיסא [אם נטל ענפים מכל צידי הדקל], כי אז אנו תולים דאדעתא דדיקלא נתכוין, ומשום שכן הוא המנהג לעשות לצורך הדקל;⁽⁴⁾ אבל אם פשח כולא מחד גיסא [מצד אחד בלבד] של הדקל, כי אז ודאי לא פשח אלא אדעתא דחיותא, כי העושה כן מקלקל הוא את האילן שמגלהו כולו מצד אחד, ובכרח שכל כוונתו היא בשביל הבהמות, ולתועלת

גמרא האי מאן דפשח דדיקלא], נוטל מן הענפים, ויש שמפשחין אותו לצורך הדקל, לפי שענפיו מרובים, ואין מניחין אותו ליגדל, ומהניא ליה הפשיחה כזימור בכרם.

3. כתב הרשב"ם: ואף על גב שממילא מועיל הוא לדקל, מכל מקום כיון שאינו מתכוין לתקן את הדקל וכמו "נעל גדר ופרץ", אלא שמתכוין הוא ללקיטת פירות — לא קנה, ודומה הוא למי שהחזיק שלא מדעת, וכי קאמר "מתכון אני לקנות בלקיטה זו", הר זה כמי שהולך בשוק ואומר "רוצה אני להחזיק בשדה פלונית", שבדיבור בלא מעשה אין כאן חזקה, כי תרתי בעינן, שיעשה תיקון בקרקע בידיים, ובאותו תיקון מתכוין לשם תיקון כדי להחזיק; וראה את לשון התוספות בזה.

4. כתב הרשב"ם: ואף על גב דאיכא למימר נמי אדעתא דחיותא, מסתמא כל אדם אדעתא להחזיק מתכוין, וכל היכא דאיכא למימר הכי

1. כתב הרשב"ם: ואינו דומה ל"רפק בה פורתא" שהוא קונה, כי שם עושה הוא מעשה בגוף הקרקע, ומשביח הקרקע מיד בחרישה זו, וכן צמד לה מיא [דלעיל נג א], הרי משקה את השדה, ומנגב [ראה רש"ש בביאור הכוונה והגירסא] את הקרקע, אבל זה אינו עושה כלום; ואכילת הלפת אינה חזקה, כי אכילת פירות בנכסי הגר אינה חזקה לקנותם, שהרי אינו עושה לא בלקיטתם ולא באכילתם שום תיקון בקרקע שיהא דומה ל"נעל גדר ופרץ", וגם אינו דומה ל"מציע מצעות בנכסי הגר" [לעיל נג ב], כי שם גופו נהנה מן הקרקע ומשמשת אותו הקרקע כעבד לרב; וראה עוד שם שהביא ראיות לזה.

2. פירש הרשב"ם: כמו "דרכי סורר ויפשחני שמני שומם" [איכה ג יא; ופירש רש"י שם: דרכי סורר: לשון סירים קוצים, סורר: קוץ אותם, מפזר קוצים בדרכי; ויפשחני: לשון פיסוק הרגלים, שהעובר על הדרכים שאין מופנים, צריך להרחיב צעדיו, ויש דוגמא בלשון

האילן אינו חושש.

ואמר עוד שמואל:

האי מאן דזכי זיכיא [מכבד ומטהר את השדה מקיסמים ועשבים רעים]:

אם עשה כן **אדעתא דארעא** [לטובת הקרקע] שתהא נוחה ליחרש — **קני** את השדה.

אבל אם עשה כן **אדעתא דציבי** [בשביל העצים שהוא מלקט] — **לא קני**, שאין זה אלא כלקיטת פירות שאינה חזקה.

היכי דמי, כלומר, איך יכולים אנו לדעת למה היתה כוונתו?

אם **שקל הן רברבי והן זוטרי** [עצים גדולים וקטנים], כי אז תולים אנו שעושה כן **אדעתא דארעא**; ואם **שקל רברבי ושבק זוטרי** [נוטל גדולים הראויים לשריפה ומניח את הקטנים], לא עשה כן אלא **אדעתא דציבי**, שהוא נצרך להם לשריפה.

ואמר עוד שמואל:

האי מאן דאתקיל תיקלא [מסיר מכשולות ומשוה פני הקרקע] בשדה שעדיין לא נחרשה:

אם עשה כן **אדעתא דארעא** כדי שתהא נוחה ליחרש, שלא תיתקל המחרישה ותישבר — **קני**.

אבל אם עשה כן **אדעתא דבי דרי** [לעשות שם גורן לדוש שם תבואה], **לא קני**, כי השדה אינה עומדת לעשות שם גורן, וסופו לקלקלו ולסותרו.⁽⁵⁾

היכי דמי, כלומר, איך יכולים אנו לדעת למה היתה כוונתו?

שקל מוליא ושדא בנצא [נטל את התל הגבוה והטילו בגומא שבקרקע] ונמצא שהשוה את כל הקרקע, כי אז תולים אנו שעשה כן **אדעתא דארעא** וכדי שלא תתעכב המחרישה.

אבל **מוליא במוליא ונצא בנצא** [תל בתל וגומא בגומא] מרחיב את התל בעצמו שלא יהא זקוף כל כך, וכן מסדר את הגומא בעצמה שתהא חלקה, ונמצא שנתרו בשדה התילים והגומות — **אדעתא דבי דרי**, כי ראוי הוא לחבוט שם חיטים ואינו ראוי לחרישה.

ואמר עוד שמואל:

האי מאן דפתח מיא בארעא [פתח פתח למים מן הנהר שייכנסו לשדה]:

והכי [כך וכך], אמרינן אדעתא למקני מכוין. 5. כתב הרשב"ם: **דבי דרי**: גורן לדוש שם תבואה, דכיון דקרקע זה לחרישה עומד ולא לגורן, ואף לאחר שיחליקנו לגורן ויחבוט שם חיטין יהא צריך לחרוש שם ולזרוע, נמצא שאין גורן זה כאן כי אם קלקול, ואין זה מתקן השדה כי אם מקלקל, (וכל) [דכל] תיקון שסופו לסתור

אינו אלא קלקול, ומעיקרא לא מתקן הוא; ולא דמי לנעל וגדר ורפק ביה פורתא והשקאת מים, שכל הדברים הללו אין סופן לסתורן, אבל גורן זה סופו לקלקלו ולסותרו, דעיקר דארעא לחרישה קיימא; אבל אם רצה לעשות שם גורן קבוע לעולם, נראה בעיני דקני, דאין לך חזקה גדולה מזו.

שלוש עשרה שנים; ובא אדם אחד ועדר מעט תחת הדקל — שהוא מועיל לאילן כמו חרישה לזריעה כדי לקנותו בזה, ובא אותו אדם לפני לוי ויש אומרים לפני מר עוקבא, והעמיד החכם את הדקל בידו; ובאה אותה אשה וצווחה לפניו, על שהעמיד את הדקל ביד השני; וענה לה: וכי מה אעשה לך?! הרי לא החזקת כמו שמחזיקים אנשים כשעושים כן אדעתא דדיקלא, כי לא ליקטת אלא מצד אחד של הדקל, ונראה שליקטת בשביל הבהמות], וכמבואר לעיל גבי "האי מאן דפשח דיקלא".

אמר רב:

הצר צורה של חיה או עוף [שהוא ציור חשוב] **בנכסי הגר** [בכתלי ביתו של גר] — **קנה את הבית**; (7)

ומנין אנו יודעים שאמר כן רב?

דהרי **רב לא קני לגנתא דבי רב, אלא בצורתא**, [שהרי רב לא קנה את הגינה שהיתה סמוכה לבית מדרשו — שהיתה מעזבונו של גר — אלא על ידי צורה שצר בה].

איתמר:

שתי תשובות בדבר: חדא, דלא סגיא דלא משתייר מינייהו בנאגאני דארעא; ועוד, דאימור דעתיה הוה לאוקומי מהך גיסא דמפיק, ולא איתרמי ליה; וראה עוד שם.

7. ביאר הרשב"ם: אבל סיוד וכיור דאמר לעיל נגב "אמה נגד הפתח", לאו היינו צורת בריה, אלא ציורים בעלמא מעשה צעצועים ופרחים, אבל צורת חיה או עוף חשובה, ודי באחד, ולא

אם **אדעתא דארעא** להשקות את השדה — קני.

אבל **אדעתא דכוורי** [כדי שייצודו הדגים], **לא קני**.

היכי דמי, כלומר, איך יכולים אנו לדעת למה היתה כוונתו?

אם **פתח תרי בכי, חד מעייל וחד מפיק** [פתח שני פתחים, האחד לכניסה והשני ליציאה] — **אדעתא דכוורי**, כי אם להשקות את השדה הוא מתכוין, כי אז היה עושה פתח אחד בלבד, והיתה השדה מושקית, וגם הדגים היו ניצודים מאלהם. (6)

אבל אם פתח **חד בבא בלבד** — **אדעתא דארעא**.

מעשה **בהחיא איתתא דאכלה דיקלא בתפשיחא תליסר שנין, אתא ההוא גברא רפיק תותיה פורתא; אתא לקמיה דלוי, ואמרי לה קמיה דמר עוקבא, אוקמיה בידיה. אתאי קא צווחא קמיה, אמר לה: מאי אעביד לך?! דהא לא אחזיקת בדמחזקי אינשי!**

[מעשה באשה שהיתה מלקטת ענפים מצד אחד של דקל שהשאיר אחריו גר, במשך

6. הוסיף ב"ד רמה" אות רלב: שמא תאמר: לא ניחא ליה שישוהו המים בקרקע יתר מדאי ולכן פתח פתח ליציאת המים?! אם כן תרי מעיקרא למה ליה, יפתח אחד בלבד, ולכי שתיא ארעא כל צרכה, כי אז יפתח אחרת כדי להוציא את המים הנשארים.

עוד כתב לבאר שלא תיקשי, אם עשה על דעת צדיית הדגים, למה פתח פתח פתח נוסף, והרי ככניסתם כן יציאתם?!

שורות בשדה — אחת בהלוך ואחת בחזור — מתחילתה ועד סופה של השדה מן המזרח למערב, כי אז קנה את כולה מן הצפון לדרום.⁽²⁾

אמר רב יהודה אמר שמואל:

נכסי גוי, כלומר, אם מכר גוי לישראל קרקע וקיבל הגוי מן הישראל מעות בלבד בלא שטר, ולא החזיק בה הישראל, **הרי הן הקרקעות כמדבר** שהוא הפקר, וכל המחזיק בהן קודם שהחזיק בהם הישראל נותן המעות, **זכה בהן**.

ומפרשינן: **מאי טעמא?**

משום דגוי מכי מטו זוזי לידיה אסתלק ליה [הגוי שכל קנינו אינו אלא בכסף, משקיבל את מעותיו נסתלקה בעלותו], ואילו ישראל לא קני להו בדמים עד דמטי שטרא לידיה [ואילו ישראל אינו קונה לא מישראל ולא מגוי בכסף בלי שטר],⁽³⁾ חלבך עד שהחזיק

שדה של גר המסויימת במצריה [שדה שיש לה מצר מארבע רוחותיה], ועומדת היא לחרישה:

אמר רב הונא אמר רב: כיון שהכיש בה מכוש אחד [נתן מכה אחת במכוש בקרקע וחפר בה מעט], והיינו חרישה מעט, קנה את כולה.

ושמואל אמר: לא קנה אלא מקום מכושו בלבד.⁽⁸⁾

ב-ד ואם הכיש בשדה שאינה מסויימת במצריה אלא עומדת היא בבקעה גדולה ופתוחה לשדות אחרים או לרשות הרבים, עד כמה צריך הוא לחפור — לשיטת רב⁽¹⁾ — כדי שיקנה את כולה?

אמר רב פפא:

כדאזיל תיירא דתורי והדר [כשיחרוש בצמד בקר הלוך וחזור], כלומר, אם חרש שתי

בעיני אמה ולא כנגד הפתח.

8. כתב הרשב"ם: אבל כשבא לקנות מחבירו, הרי זה קנה את כולה, שהרי אפילו עשר קרקעות בעשר מדינות קנה, כשנתן מעות למוכר כדי לקנות, [כמבואר לעיל נג ב ברשב"ם ובהערות שם]; כלומר, ומאחר שקנה את מקום מכושו, ממילא קנה את כל השדות ומשום דסדנא דארעא חד הוא.

2. כן פירש הרשב"ם את שאלת הגמרא ותירוצה; אבל התוספות הקשו עליו: חדא דלישנא לא משמע הכי, ועוד דאמאי בעי "והדר", רק כשיחרוש פעם אחת אף על גב דלא הדר! [ויש לעיין עוד, כיון שאינה מסויימת במצריה, מי קבע את צפון השדה ודרומה, ואם משום שעד כאן היתה השדה בבעלותו של הגר, אם כן אף כשאינה מסויימת במצריה נאמר כן!].

והם פירשו את שאלת הגמרא, כמה יקנה [לפי רב] במכוש אחד? ותשובת הגמרא היא: כשיעור מידת תלם, והם היו יודעים מדת התלם כמה היה האורך שלו בשדה, דבשדה גדולה לא היו חורשים במענה אחד כל אורך השדה.

3. א. ביאר הרשב"ם:

1. אבל לשיטת שמואל גבי שדה המסויימת במצריה, שלא קנה אלא מקום מכושו בלבד, "ודאי לא חשיב מסויימת טפי משאינה מסויימת, דאפילו במסויימת קאמר לא קנה אלא מקום מכושו, וכל שכן בשאינה מסויימת", רשב"ם.